

Pojam troškova

- Troškovi predstavljaju vrijednosti utrošenih dobara izazvanih proizvodnjom novih dobara.
- Troškovi su potrošnja dobara koja je potrebna za ostvarenje određenog učinka.
- Troškovi predstavljaju svjesno uništavanje korisnih stvari u procesu proizvodnje s namjerom da se dobiju novi još korisniji proizvodi ili drugi učinci.
- Troškovi u širem smislu obuhvaćaju sve elemente cijena koštanja, odnosno svu prenijetu i dio novostvorene vrijednosti.

Troškovi su novčani izraz utrošaka svih elemenata u poslovnom procesu kao i ostalih terećenja (usluge i doprinosi) koja zajedno s troškovima čine strukturu cijene koštanja. Ovako definirani troškovi obuhvaćaju sve elemente (rad, sredstva za rad i predmete rada) koji čine prenijetu vrijednost, ali i dijelove novostvorene vrijednosti koji ulaze u strukturu cijene koštanja (razne usluge, doprinosi koji se obračunavaju s plaćama, dnevnice za putovanja i si.).

Isplate su novčani izdaci (to je izlazak novca iz poduzeća - iz blagajne i sa žiro-računa) za dobivene materijalne vrijednosti i za druge usluge.

Rashodi su širi pojam od troškova i isplata. Oni obuhvaćaju troškove i isplate koje su posljedica stjecanja neke protuvrijednosti (u materijalnom i nematerijalnom obliku), ali su to i neke isplate i izdaci za koje poduzeća ne dobivaju nikakve protuvrijednosti. To mogu biti izvanredni rashodi, koji obuhvaćaju otpis nenaplaćenih potraživanja. Drugi tipičan primjer rashoda za koje se ne stječu protuvrijednosti jesu npr. rashodi za sudske troškove, takse i sl., kao i ležarine i kazne

Podjela troškova

Teorija troškova (pod velikim utjecajem prakse) polazi od slijedeće podjele:

1. Prirodne vrste troškova.
2. Troškovi prema mjestima i nosiocima.
3. Troškovi prema dinamici poslovanja.
4. Troškovi prema načinu raspoređivanja.

te podjele prema drugim kriterijima, kao što je podjela prema funkcijama, prema vremenu (prethodni ili planski i stvarni).

Prirodne vrste troškova

Kod ove podjele polazimo od postavke da su svi inputi razlozi nastajanja troškova. Prema tome najglobalniji izraz bio bi da su to troškovi rada i kapitala (a kapital koristimo za nabavu sredstava za rad i predmeta rada). Daljnja razrada toga je da ih prema prirodi sudjelovanja u poslovnom procesu možemo razvrstiti kao:

- troškove rada,
- troškove predmeta rada,
- troškove sredstava za rad,
- troškove usluge,
- ostale troškove.

Troškovi rada su veliki dio troškova u poduzećima koja se bave proizvodnjom. S obzirom da ta vrsta poslovanja gotovo uvijek traži angažman većeg broja radnika, to su plaće radnika (i doprinosi fondovima na osnovi plaća) za takvu vrstu poduzeća velik dio ukupnih troškova. Ujedno ta vrsta troškova je značajna stavka u strukturi cijene proizvoda. Troškovi predmeta rada jedan su od uvjeta odvijanja svakog procesa rada. U procesu proizvodnje oni su osnovna supstanca budućeg proizvoda te u određenoj količini ulaze u sastav novih proizvoda. Trošak predstavlja sva vrijednost korištenih predmeta rada, odnosno ona vrijednost koja ulazi u proces rada (bez obzira na stupanj iskorištenja). Troškovi sredstava za rad nastaju uslijed toga što sredstva za rad gube svoju vrijednost upotrebom ili tijekom vremena (bez obzira na upotrebu) što se izražava amortizacijom tih sredstava. Na taj način amortizacija sredstava za rad, za koja se ona obvezno obračunava, predstavlja troškove sredstava za rad. Pored amortizacije javljaju se i troškovi održavanja od kojih, međutim, jedan dio tereti troškove poslovanja (tekuće održavanje), a jedan dio povećava nabavnu vrijednost samih sredstava za rad (investicijsko održavanje). Troškovi usluga kao što su prijevoz robe i radnika na posao, telefonske, poštanske i komunalne usluge, usluge platnog prometa, zatim usluge u održavanju (servisiranju sredstava za rad, instalacija i dr.) predstavljaju složenu skupinu vrlo različitih, ali značajnih troškova. Ostale troškove čine različite obveze koje proizlaze iz zakonske regulative ili iz ugovornih odnosa poduzeća s drugima. Obveze iz zakonske regulative su porezi, carine, trošarine i doprinosi koje poduzeća moraju plaćati. Od troškova koje poduzeće ima iz ugovornih odnosa s drugima na prvom mjestu valja navesti kamate za korištenje kapitala (banaka ili drugih kreditora) kojeg poduzeće koristi nemajući vlastitog kapitala. Zatim, to su najamnine za korištenje sredstava za rad, koje smo uzeli u nedostatku vlastitih ili najamnina za korištenje tuđeg poslovnog prostora i si.

Troškovi prema načinu raspoređivanja (neposredni i opći)

Za dio troškova može se točno utvrditi na koji se proizvod odnose, tj. koliko ih je pojedini proizvod izazvao. Naravno, tada je moguće izravno u cijenu proizvoda uključiti te troškove. Takve troškove nazivamo neposredni ili direktni troškovi. Ima, međutim, troškova koji nisu nastali izravno u vezi s izradom nekog proizvoda, već općenito nastaju u poduzeću, ne zbog konkretnog proizvoda, već u vezi sa stvaranjem uvjeta za izradu svih proizvoda, ili općenito u vezi s postojanjem i organiziranjem cijelog poduzeća i svih njegovih funkcija. Zato takve troškove nazivamo opći, posredni ili indirektni troškovi. Neposredni, izravni ili direktni troškovi u pravilu su troškovi materijala i energije, plaća te amortizacija onih sredstava za rad koja služe izradi jednog određenog proizvoda. Opći, neizravni ili indirektni troškovi jesu oni koji nastaju kao rezultat rada cijelog poduzeća. To je veći dio amortizacije, zatim troškovi u vezi s funkcijama izvan proizvodnje (rukovođenje, planiranje, nabave, prodaje, financiranja itd.). Nadalje, to su troškovi koji su rezultat stvaranja uvjeta u samoj proizvodnji (rukovođenje proizvodnjom, nadzor, čišćenje i osvjetljenje prostora u kojem se radi, čuvanje, održavanje itd.). Svi ti troškovi ne mogu se izravno uključiti u cijenu proizvoda, pa je potrebno pronaći metode njihova raspoređivanja na svaki pojedini proizvod. S tim u vezi izrađuju se posebni računski postupci kojima se služimo da bismo i te troškove rasporedili na proizvode i njihovim uključivanjem u cijenu proizvoda osigurali pokriće tih troškova. Za te opće troškove, koji

nastaju s jedne strane u vezi s izradom proizvoda, a s druge strane u vezi s neproizvodnim funkcijama, često se koristi naziv režijski troškovi.

Fiksni troškovi

Sve one troškove čiji se ukupan iznos ne mijenja, bez obzira na promjene opsega poslovanja (porast ili pad količine proizvoda, prometa ili usluga), nazivamo fiksni troškovi. Ako ih promatramo kroz prirodne vrste troškova, to su pretežno troškovi sredstava za rad (tj. amortizacija, najamnine, troškovi osiguranja imovine), kao i značajan dio općih troškova. U većini poduzeća (naročito u oblasti proizvodnje i prometa) amortizacija čini najveći dio fiksnih troškova. S obzirom na sve do sada poznato možemo još reći da su to troškovi koji nastaju tijekom vremena, pa ih još nazivamo i vremenski troškovi.

Fiksne troškove dalje dijelimo na:

- apsolutno fiksne i
- relativno fiksne troškove.

Apsolutno fiksni troškovi

Troškovi početnog kapaciteta, koji su nastali kao rezultat određene izgrađenosti i opremljenosti poduzeća, što je uvjet za početak rada, jesu apsolutno fiksni troškovi. Ti se troškovi neće mijenjati bez obzira na to što će se kasnije kapaciteti nadograđivati i proširivati. Naziva ih se još troškovima pripremljenosti za rad jer spremnost poduzeća da započne radom zahtijeva stanovite kapacitete (prostorne i opremu), a to znači i troškove. Prosječni fiksni troškovi (promatrani kao troškovi po jedinici učinka) opadaju sa svakom novom ostvarenom količinom učinaka. Sve većim iskorištavanjem kapaciteta oni postaju sve manji za svaku novu jedinicu. To upućuje na opće nastojanje za što veće korištenje kapaciteta, jer što se kapaciteti više koriste, fiksni trošak po jedinici postaje sve manji, pa je niža i cijena koštanja. Prema tome, ako je prodajna cijena dana veličina (formirana na tržištu) pri smanjenju troškova rezultat će biti veći. To postaje pravilo u gospodarenju fiksnim troškovima, te se pretvara u opće nastojanje politike poduzeća za što potpunije korištenje kapaciteta.

Relativno fiksni troškovi

Kada povećanje opsega poslovanja poduzeća znatno poraste, javlja se granica koju postavljaju postojeći kapaciteti i preko koje se ne može ići zbog ograničenih mogućnosti postojećih kapaciteta.

Pojedinačni relativno fiksni troškovi

Pojedinačni relativno fiksni troškovi mogu nastati npr. kao posljedica značajnijeg ubrzanja obračuna amortizacije, kao i nekih drugih uzroka (povećanih premija osiguranja, većih kamata i sl.). Važno je uočiti da svaka takva promjena zahtijeva odgovarajuću brigu da se to povećanje troškova najprije rješava većim korištenjem kapaciteta, u protivnom će izravno utjecati na smanjenje rezultata. Relativno fiksni troškovi postat će veliki problem, ako s vremenom opada korištenje kapaciteta. Ako se s količinom proizvodnje vraćamo na prethodnu zaposlenost, relativno fiksni troškovi ostaju na razini prethodne zone te nameću pitanje njihova smanjenja.

Varijabilni troškovi

Svi oni troškovi koji se mijenjaju s promjenama količina, odnosno, stupnja zaposlenosti jesu varijabilni troškovi. Kada troškovi reagiraju na svako povećanje ili smanjenje stupnja zaposlenosti, tu pojavu zovemo varijabilnost, reagibilnost ili promjenljivost troškova. Karakteristični varijabilni troškovi jesu npr. troškovi materijala izrade, plaće izrade, energija izrade. To su troškovi koji izravno zavise od količine proizvoda, prometa ili usluga.

Intenzitet mijenjanja varijabilnosti troškova može biti različit u odnosu na mijenjanje stupnja zaposlenosti, pa stoga varijabilne troškove dijelimo na:

- proporcionalne,
- degresivne i
- progresivne.

Proporcionalni troškovi

Kada troškovi izravno zavise od količine učinaka i mijenjaju se srazmjerno s količinom učinaka, tada su to proporcionalni troškovi. Raste li količina proizvodnje jedan, dva ili tri puta i ovi troškovi će rasti isto toliko puta.

Degresivni troškovi

Varijabilni troškovi malo kada će se kretati kao proporcionalni. Većina njih neće se kretati upravo srazmjerno s količinom proizvoda, već će rasti sporije ili brže od te količine. Kada troškovi rastu sporije od porasta stupnja zaposlenosti, tada su to degresivni troškovi.

Progresivni troškovi

Kada troškovi rastu brže od stupnja zaposlenosti, tada su to progresivni troškovi. U pravilu ti se troškovi javljaju pri znatnom povećanju količine proizvodnje, mogli bismo kazati kod preopterećenosti raspoloživih kapaciteta.

Ostali kriteriji podjele troškova

Pored do sada iznijetih vrsta troškova susrećemo se i s pojmovima kao što su:

- planski troškovi,
- stvarni troškovi,
- standardni troškovi i
- jalovi troškovi.

Planski troškovi izraz su nastojanja da se usklade troškovi i prihodi i da se oni ne prepuste nekontroliranom i nepredvidivom kretanju.

Stvarni troškovi izraz su stvarnih utrošaka pojedinih elemenata radnog procesa promatranih u proteklom vremenu.

Standardni troškovi su oni troškovi koje je moguće unaprijed predvidjeti. Uvjet za utvrđivanje standardnih troškova je:

- poznati asortiman i vrsta proizvoda koji će se proizvoditi,
- poznate vrste elemenata koji će se trošiti u radnom procesu,
- poznavanje cijena pojedinih elemenata koji se troše u radnom procesu i
- utvrđeni normativi utrošaka pojedinih elemenata i radnog vremena.

Jalovi troškovi vezani su uz pojam fiksnih troškova i njihova odnosa prema stupnju iskorištenja kapaciteta. Naime, određeni kapacitet i određeni stupanj opremljenosti

izaziva i određeni iznos fiksnih troškova. Nedovoljno korištenje raspoloživih kapaciteta izaziva nepokrićanje fiksnih troškova.

Točka pokrića

Kada poduzeće ili poduzetnik u svojem poslovanju ostvari takve odnose da su mu prihodi izjednačeni s troškovima, kaže se daje dostignuta točka pokrića. Cilj svakog poduzeća je ostvarivanje što povoljnijeg čistog rezultata no nerijetko ona dolaze u položaj da se bore za pokriće svojih troškova, odnosno da izbjegnu nezgodan položaj da se nađu u gubitku. Problemi pokrića troškova mogu biti uvjetovani mnogostrukim razlikama, kao što su nedovoljna zaposlenost kapaciteta (bilo zbog toga što su preveliki u odnosu na tržište, bilo zbog toga što postoje opći problemi plasmana), neracionalno poslovanje i niska proizvodnost rada, nepovoljno kretanje cijena (bilo zbog nabavnih cijena pojedinih elemenata, bilo zbog niskih prodajnih cijena proizvoda).